

Tabela 6.12. Największe spółki giełdowe z mniejszościowymi udziałami Skarbu Państwa (2016 r.)

Lp.	Spółka	Branża	Udział SP (%)	Przychody (mld zł)	Zatrudnienie (tys. osób)
1.	PKN Orlen	Naftowa	27,5	79,55	19,7
2.	KGHM PM	Wydobywczo-przetwórcza	31,2	19,16	33,4
3.	Tauron	Energetyczna	30,1	17,65	25,9
4.	Grupa Azoty	Nawozy azotowe	33,0	8,96	13,9
5.	PKP Cargo*	Transport kolejowy	33,0	4,38	23,4
Razem				129,7	116,3

* Udział pośredni.

Źródło: opracowanie własne przy wykorzystaniu listy 500 największych polskich przedsiębiorstw „Rzeczpospolitej” i innych danych oraz dane giełdowe.

Podobny status przedsiębiorstw kontrolowanych przez państwo w sposób pozawłaścicielski wykazują dwa największe polskie podmioty finansowe – PKO BP SA oraz PZU SA – oba notowane na giełdzie w Warszawie. Państwo realizuje w nich swoje zwiększone uprawnienia kontrolne przez pozycję akcjonariusza dominującego oraz odpowiednie zapisy statutowe. Natomiast trzeci wielki podmiot finansowy, bank Pekao SA, jest kontrolowany przez państwo w sposób pośredni, gdyż jego dominującymi akcjonariuszami są podmioty kontrolowane przez państwo (PZU SA – 20,0%, Polski Fundusz Rozwoju SA – 12,8%). Również w sposób pośredni państwo kontroluje kolejny bank giełdowy, Alior Bank SA, którego dominującym akcjonariuszem (31,6%) jest kontrolowana przez państwo grupa PZU SA.

W gospodarce polskiej zdecydowana większość przypadków sprawowania przez państwo pozawłaścicielskiej kontroli korporacyjnej w spółkach (przy posiadaniu jedynie mniejszościowych udziałów własnościowych) jest skutkiem zjawiska określonego w literaturze jako *reluctant privatization*³³. Wszystkie tego rodzaju podmioty były niegdyś własnością państwa, a w latach 1998–2010 rozpoczęły się w nich procesy prywatyzacyjne, które jednak do dziś nie zostały zakończone. Państwo utrzymało nadal w tych spółkach mniejszościowe pakiety akcji i bardzo znaczny zakres kontroli korporacyjnej. Zjawisko to zauważone zostało także w raporcie OECD:

„W kilku przypadkach [polski rząd] wybrał prywatyzację częściową i zachował pakiet kontrolny w wielu przedsiębiorstwach państwowych, głównie w energetyce, sektorze finansowym, i górnictwie, które w większości przypadków były uważane za posiadające strategiczne znaczenie. W ten sposób ograniczono korzyści, które niesie ze sobą własność prywatna”³⁴.

³³ Zob. więcej: M. Bałtowski, P. Kozarzewski, *Formal and Real Ownership Structure of the Polish Economy: State-Owned versus State-Controlled Enterprises*, „Post-Communist Economies” 2016, t. 28, rozdział 3.

³⁴ OECD *Economic Surveys: Poland 2014*, OECD Publishing 2014, s. 38.

Te kontrolowane w sposób pozawłaścicielski przedsiębiorstwa państwowe (spółki) bardzo często posiadają też swoje spółki córki i kolejne podmioty zależne w kaskadowych strukturach własności. Najlepszym przykładem jest PZU Życie SA, olbrzymia spółka córka spółki PZU SA kontrolowanej w sposób pozawłaścicielski przez państwo. Ogląd rzeczywistości gospodarczej jasno wskazuje, że spółka PZU Życie SA również znajduje się pod faktyczną kontrolą korporacyjną ze strony państwa. W tym sensie można ją traktować jako przedsiębiorstwo państwowe.

6.5. Dane liczbowe dotyczące przedsiębiorstw państwowych w Polsce

6.5.1. Dane zbiorcze dotyczące udziału przedsiębiorstw państwowych w gospodarce

Najlepszą, naszym zdaniem, miarą udziału przedsiębiorstw państwowych w polskiej gospodarce jest udział tych przedsiębiorstw (w nomenklaturze GUS – „przedsiębiorstw publicznych”) w tworzeniu wartości dodanej brutto sektora przedsiębiorstw niefinansowych. Odpowiednie dane (dla wszystkich dostępnych lat) zawiera tabela 6.13.

Tabela 6.13. Udziały trzech podsektorów własnościowych w tworzeniu wartości dodanej brutto sektora przedsiębiorstw niefinansowych

Wyszczególnienie	1995	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014
Wartość dodana brutto (mld zł), w tym:	136,6	296,2	312,3	379,4	440,8	535,3	620,0	732,9	781,0
przedsiębiorstwa publiczne (%)	49,1	28,0	22,5	20,2	17,6	15,4	14,9	11,7	10,1
przedsiębiorstwa prywatne krajowe (%)	46,5	57,9	62,9	60,9	62,3	62,7	58,3	61,9	60,3
przedsiębiorstwa zagraniczne (%)	4,4	14,1	14,6	18,9	20,1	21,9	26,8	26,3	29,6

Źródło: *Rachunki narodowe według sektorów i podsektorów instytucjonalnych w latach 1995–1999, 2000–2004, 2006, 2008–2011, 2011–2014*, „Studia i Analizy Statystyczne”, GUS, Warszawa, odpowiednie tablice.

Dane te pokazują malejącą rolę przedsiębiorstw państwowych (o stu procentowym lub większościowym udziale własnościowym państwa) w polskiej gospodarce. O ile w połowie lat 90. XX w. stanowiły one ok. 50% gospodarki, to w 2017 r. ok. 9%, a więc na poziomie górnej granicy „normy europejskiej”. Bardzo podobne wyniki uzyskujemy z analiz udziału przychodów przedsiębiorstw publicznych w przychodach całego sektora przedsiębiorstw. Odpowiednie dane zawiera tabela 6.14.